

M. C. TRICĂ

COMUNIUNE, SINODALITATE ȘI AUTORITATE
ÎN BISERICĂ
DUPĂ ÎNVĂȚĂTURA ORTODOXĂ
ȘI CEA ROMANO-CATOLICĂ

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

M. C. TRICĂ

**COMUNIUNE, SINODALITATE ȘI AUTORITATE
ÎN BISERICĂ
DUPĂ ÎNVĂȚĂTURA ORTODOXĂ
ȘI CEA ROMANO-CATOLICĂ**

Referenți științifici:

Pr. Prof. univ. dr. Ștefan Buchiu

Pr. Conf. univ. dr. Nicolae Moșoiu

M. C. TRICĂ

COMUNIUNE, SINODALITATE
ȘI AUTORITATE ÎN BISERICĂ
DUPĂ ÎNVĂȚĂȚURA ORTODOXĂ
ȘI CEA ROMANO-CATOLICĂ

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2017

Coperta 1: *Mitră patriarhală și tiară papală unite sub cruce, în Hristos.*

Concepția grafică: M. C. Trică

Coperta 4: *Pogorârea Duhului Sfânt, detaliu din iconografia ortodoxă.*

ISBN 978-606-37-0270-9

© 2017 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Corector: Prof. dr. Luminița Dima

Susținător: ElaS Așchilean

Tehnoredactare computerizată: Alexandru Cobzaș

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Dedicație:

*fiului meu, Ioachim; părinților mei, Constantin (†) și Georgeta;
părintelui meu duhovnicesc, ÎPS Irineu Popa; mătușii mele, sora
Ionica Grigore; sâmbotinenilor; prietenilor mei și tuturor celor
care au ostenit pentru mine și „nu m-au lepădat de la fața lor”,
mulțumiri și plecăciuni până la pământ!*

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea de față este teza de doctorat în *Teologie* a autorului, alcătuită sub coordonarea noastră, susținută la Craiova în noiembrie 2016. Lucrearea se remarcă prin rigurozitatea și amploarea cercetării științifice pe teme de maximă actualitate în dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică – *sinodalitatea, autoritatea și comuniunea* în Biserica lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu înomenit.

Prin abordarea comparativă, prin cercetarea temeinică a izvoarelor biblice și patristice – reliefând semnificațiile teologice și bogăția duhovnicească impresionantă a acestor texte – și prin valorificarea opiniilor teologilor de seamă ai celor două Biserici, autorul a scos la lumină principalele elemente ale eclesiologiilor ortodoxă și romano-catolică, evidențind atât punctele de convergență cu Tradiția primului mileniu creștin, cât și concepțiile diferite care fac obiectul disputelor și al discuțiilor constante dintre Ortodoxie și Romano-Catholicism. Pe baza unei analize laborioase a eclesiologiei primului mileniu creștin este realizată o diagnoză completă și la zi a învățaturii ortodoxe și a celei romano-catolice despre Biserică: cea dintâi continuând Tradiția sinodală, autoritală și comunală a Bisericii nedespărțite, în jurul episcopatului, bisericii locale și Euharistiei, iar cea din urmă redefinindu-se permanent (pe parcursul celui de-al doilea mileniu creștin și până în zilele noastre) în jurul primatului papal și al universalismului eclesial.

Dr. Marius Trică argumentează și definește că Biserica „*este Taina prin care comunitatea celor chemați, în comuniune cu organisme similare, se constituie, evanghelic și euharistic, prin episcopat, în Trupul lui Hristos*”. În tradiția răsăriteană ortodoxă, *Episcopatul, Comunitatea, Evanghelia, Euharistia (Sfintele Taine)* și *Comuniunea* cu structurile locale corespondente sunt dimensiunile istorico-harice ale *catholicității* (deplinătății) Bisericii locale, care ființează perihoretic cu Bisericile similare în unica Biserică universală – casă a Tatălui, trupul tainic al Fiului și plinătate a Duhului Sfânt –, în timp ce în tradiția apuseană romano-catolică cei cinci piloni eclesiali gravitează în jurul Bisericii Romei și al centrului papal, considerat singurul principiu autentic de unitate, autoritate și comuniune.

Demersul este rodul unui studiu științific deplin, fiind o prezentare dogmatică, istorică, duhovnicească și canonică în oglindă a preocupărilor eclesiologice (inclusiv a celor actuale) în Răsăritul și Apusul creștin. Subliniem în mod deosebit ampla documentare științifică și spiritul critic al cărții care i-au permis autorului să argumenteze ipotezele de lucru avansate și să ajungă atât la concluzii proprii pertinente și obiective, cât și la propuneri concrete pentru tematica dialogului (iubirii și teologic) dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică. Luând în consi-

derare că prezenta lucrare se sprijină pe un bogat volum de documente studiate în original de către autor, menite să întregască aria de analiză a temei, apreciem calitatea și autenticitatea cercetării, care-i conferă o valoare documentară de excepție.

O lucrare a unui teolog ajuns la maturitate, care stăpânește deplin arta investigării științifice, o cercetare absolut necesară pentru studiul eclesiologiei comparate în seminariile, facultățile și școlile doctorale de teologie din țară și nu numai, care-și va găsi locul bine meritat în teologia contemporană.

† ÎPS. Prof. Univ. Dr. **Irineu Ion Popa**,
arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei
Universitatea din Craiova,
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Nicodim”

INTRODUCERE

În contextul lumii contemporane, angrenate în procesul accelerat al globalizării formelor de exprimare economică, financiară, electronică, socială, culturală, mediatică, generând inovații ce atrag irezistibil societatea transformată în piață mondială de desfacere, adresate întregii palete de percepții a ființei umane (senzoriale, psihice, estetice, religioase, etc.), Biserica Ortodoxă pare că nu a reușit să-și regăsească ritmul adecvat, după căderea blocului comunist (1989), pentru o regrupare și o relevanță comunitară de substanță, recurgând în prezent mai mult la adaptări („abdatări”) ale unor manifestări sociale sau de infrastructură, fără să se angajeze într-o misiune de împropătare și adecvare socială a mesajului biblic bimilenar și a permanenței lui actualități.

În același timp, Biserica Romano-Catolică, în ciuda unor aparente deschideri, fundamentate pe doctrina Vatican II (1962–1964), s-a reconfigurat în următoarea jumătate de secol tot în perspectivă ierarhică, printr-o serie de documente așa-zis de recepție a remarcabilului conciliu, în jurul bastionului papal, conferit cu primat universal și infailibilitate, pășind în secolul al XXI-lea ca o structură cu un evident profil autoritarist și „nedemocratic”, care o face, exceptând figura publică harismatică a unor papi, să fie neatractivă și nefrecventabilă în societatea postmodernă, cu precădere în rândul tinerilor creștini („generației facebook”).

Așa cum Mântuitorul Hristos, Sfinții Apostoli și Părinții Bisericii au adaptat discursul teologic și au orientat prezentarea învățaturii creștine în funcție de problemele epocii lor și ale grupului țintă, accentuând spre exemplu acele elemente necesare combaterii unor erezii, rezolvării unor probleme sociale sau stigmatizării unor păcate ale comunităților ori individuale, tot astfel, propovăduirea și teologhisirea în Biserică trebuie să recapete pecetea actualului și a noului, a universalului și particularului simultan, precum și a interesului beneficiarului, care este credinciosul de duminică (în cel mai bun caz), credinciosul indiferent sau teoretic, agnostic („neutrul”), ca să nu mai vorbim de credincioșii aparținând altor confesiuni sau religii și de necredincioși (atei).

În acest cadru se situează lucrarea de față, care încearcă să aducă în atenție câteva aspecte ale învățaturii despre Biserică mai puțin aprofundate în mediile teologice românești (ce par inaccesibile credincioșilor) și care pot avea relevanță pentru „biserica de masă”, asaltată continuu al noutăților media și comerciale. Date fiind cele menționate, nu putem să nu ne întrebăm ce fel de conținut privind învățătura de credință și ce model de organizare trebuie să prezinte Biserica lumii contemporane în așa fel încât mesajul său să-și recupereze caracterul de noutate, validat și venerabil în același timp prin originea sa dumnezeiască și vechimea sa istorică, în așa fel încât să-și îndeplinească misiunea încredințată de

Mântuitorul și să mântuiască noua generație de materialismul consumeristic? Dacă teologia „de școală”, prinsă în formele scolasticismului, s-a adresat, începând cu secolul al XVIII-lea, doar celor doritori să intre în rândul clerului, iar teologia „științifică” s-a dezvoltat în spații închise și a rămas, începând cu secolul al XIX-lea, accesibilă doar specialiștilor, mesajul Bisericii la nivelul comunităților s-a făcut auzit prin practica omiletică parohială (în condițiile în care credincioșii frecventau programele cultive), al cărei impact social nu a fost de amploare. În acest context, readucerea în atenția societății de astăzi a *noutății neerodabile* a înmorminții Fiului lui Dumnezeu, pentru a reuni persoanele umane în comuniunea fără frontiere a Bisericii, poate constitui resortul schimbării unei mentalități consolidate în ultimele decenii prin trezirea și fidelizarea interesului omului pentru noutățile seculare fulgurante, livrate de societatea globală. Noutatea unică și irepetabilă a înmorminții Fiului lui Dumnezeu și transpunerii vieții umane în comuniunea și intimitatea vieții dumnezeiești, concretizată în și ca Biserică, este lucrarea permanentă a Tatălui, prin Fiul, în Duhul Sfânt, *kenoză* cu impact la nivel comunitar și personal, proiectându-se ascendent de la același Duh, prin Fiul, spre Tatăl, în scopul redobândirii statutului de fii comunionali ai Părintelui ceresc. Hrănirea permanentă cu noutatea vieții harice oferită de Mântuitorul prin lucrarea Sa susținută de pogorârea continuă a Duhului Sfânt în Biserică, trebuie prezentată lumii de către Biserică și prin lucrarea Bisericii, aceeași cu a lui Dumnezeu, demers care, în contextul conștientizării comunităților și a intensificării dimensiunii comunionale eclesiale, poate reface solvabilitatea și viabilitatea Bisericii în lumea contemporană.

Prin analiza, comparația și interpretarea principalelor izvoare biblice și patristice facem o incursiune diacronică și sincronică asupra reperelor doctrinare eclesiologice ale creștinismului primar, cu bifurcarea analizei pe axele răsăriteană și apuseană ale Bisericii, subliniind aspectele de noutate prezervate și re/valorizate în ambele Biserici și care ar putea face diferența între un creștinism confesionalizat (static) și unul dialogal (participativ). Vom aborda comparativ și aspectele *sinodalității, autorității și comuniunii* în Biserică - repere ontologice și organizatorice de permanentă actualitate ale Bisericii, care ar trebui să fie reflexii ale vieții intratrinitare dumnezeiești în condiția istorică și vremelnică (*pe cale*) a Bisericii.

Dezvoltarea ideatică a lucrării are ca punct de plecare analiza riguroasă (semantică, filosofică și teologică) a termenilor și conceptelor, pentru a desprinde înțelesurile care au stat la baza dezvoltărilor eclesiologice în creștinismul nedespărțit și în evoluțiile sale răsăriteană și apuseană, demers care ne pune în situația de a afirma că în „spatele” cuvintelor se ascund înseși crizele prin care a trecut și trece Biserica, dar și soluțiile acestora. Ne axăm în acest demers pe analizarea sensurilor, a constantelor, a evoluțiilor și a valențelor doctrinare ale sinodalității, autorității și comuniunii, așa cum au fost concepute și aplicate în Biserica nedivizată și apoi continuate și/sau adaptate în Biserica Ortodoxă și în

Romano-Catolicism. Totodată, folosim metoda analizei istorico-critice a izvoarelor teologice ale eclesiologiei ortodoxe și romano-catolice, cu reliefarea conformității sau neconformității cu învățătura și practica Bisericii nedespărțite și criticarea evoluțiilor care se distanțează de Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție.

Sinodalitatea este expresia *catholicității*¹ Trupului lui Hristos, concept prin care Părinții Sinodului al II-lea ecumenic (381 d.H.) au definit Biserica în articolul al 9-lea al Simbolului de credință², relevând deplinătatea vieții pe care Dumnezeu Tatăl a adus-o neamului omenesc prin înomenirea Fiului Său și prin lucrarea plinitoare (sfințitoare) a Duhului Sfânt. Prin acest atribut, Sfinții Părinți vor arăta sensul și practica celor instituite de Mântuitorul și de Sfinții Apostoli astfel încât noua comunitate a celor chemați (*Ekklesia*, Biserica) să reflecte pe pământ, în viața proprie, modelul de viață al Persoanelor Sfinte Treimi - Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

Constituirea adunării celor chemați, prin primirea cuvântului lui Dumnezeu și a Sfințelor Taine (Botez, Mirungere, Euharistie), prin strângerea ei în jurul episcopului, succesorul Apostolilor, pentru participarea la Cina Domnului, prin comuniunea (*koinonia*) intra și intercomunitară (în gândire și în faptă), face ca în fiecare Biserică locală să se manifeste *catholicitatea* Bisericii celei una a lui Hristos. Contextul apostolic (sacerdotal) și istoric va determina ca prin adunarea (*sinodos*) episcopilor, în calitate de *chip (tip)* al Arhiereului Hristos, dar și al comunității, exercițiul sinodalității să fie expresia cea mai potrivită a *catholicității* Bisericii.

După primul mileniu creștin (ce poate fi caracterizat, în linii mari, ca fiind unul cu o eclesiologie comună, care, deși nu este sistematizată metodic, este fundamentată totuși pe articolul 9 de credință, proclamat la Sinodul II Ecumenic), odată cu separarea și confesionalizarea celor două părți ale creștinătății, Biserica Ortodoxă reușește să păstreze și să aplice sensurile intern și extern ale *catholicității* Bisericii, prin exercițiul sinodalității episcopilor, în timp ce Biserica Apuseană se regrupează unicentrist în jurul papei de la Roma (singurul scaun episcopal de origine apostolică din Apus), care va fi ridicat deasupra colegialității episcopale și a oricărei forme de conciliaritate (sinodalitate) episcopală.

În acest context, lucrarea de față pleacă de la premisa că doar prin studierea consecventă, aprofundată și aplicată a Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții în duhul autenticității și buneii-credințe, al rațiunii istoriei și al obiectivității, pentru descoperirea sensurilor eclesiale autentice ale conceptelor și ale formelor de viață eclesială din primele secole și din cele două tradiții, putem spori înțelegerea vieții autentice a Bisericii creștine nedivizate, pentru a lămuri în fața lui Dumnezeu și a lumii

¹ În această lucrare, termenul *catholic* și derivatele sale redau atributul Bisericii definit la Sinodul al II-lea ecumenic, în timp ce cuvântul de *catolic* (fără „h”) exprimă sensul confesional, derivat din cel anterior, pe care și l-a asumat Biserica Apuseană, mai ales după reforma protestantă.

² (Cred) *într-una, sfântă, catholică și apostolică Biserica.*

dacă viața noastră creștină de astăzi este identică substanțial (eclesial) cu viața cea nouă pe care Mântuitorul Însuși ne-a adus-o, Sfinții Apostoli ne-au transmis-o și Sfinții Părinți au păzit-o, și dacă noi înșine Îl arătăm lumii de azi pe Hristos așa cum El S-a arătat și ne-a arătat.

Autorul

ABREVIERI

BOR – *Biserica Ortodoxă Română*, buletinul oficial al Patriarhiei Române

CBC – *Catehismul Bisericii Catolice*

CBO – *Canoanele Bisericii Ortodoxe*

CD – *Christus Dominus*, Decret privind misiunea pastorală a episcopilor în Biserică

CDC – *Codul de Drept Canonic*

DGRA – *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*

DGRNT – *Dicționar Grec-Român al Noului Testament*

DTC – *Dictionner de Theologie Catholique*

DP – *Dictatus papae*, bula papei Grigore al VII-lea (1075)

DT – *Dialog Teologic*, revista Institutului Teologic Romano-Catolic

Iași

DTO – *Dicționar de Teologie Ortodoxă. A-Z*

LG – *Lumen Gentium*, Constituția dogmatică despre Biserică adoptată la Conciliul Vatican II

MC – *Mystici corporis*, enciclica papei Pius al XII-lea, proclamată la 29 iunie 1943

O – *Ortodoxia*, revista Patriarhiei Române

OLD – *Oxford Latin Dictionary*

PAe – *Pastor aeternus*, Constituția dogmatică despre Biserică adoptată la Conciliul Vatican I

PG – J. -P. Migne, *Patrologia graeca*

PGL – *Patristic Greek Lexicon*

PL – J. -P. Migne, *Patrologia Latina*

PO – *Presbyterorum ordinis*, Decret privind slujirea și viața preoțească

PSB – *Părinți și Scriitori Bisericești*

ST – *Studii teologice*, revista facultăților de teologie din Patriarhia

Română

UR – *Unitatis redintegratio*, Decretul despre ecumenism

US – *Unam Sanctam*, bula papei Bonifaciu al VIII-lea (1302)

UnSa – *Unam Sanctam*, seria de studii eclesiologice fondată de Yves Congar în 1937

UUS – *Ut unum sint. Scrisoarea enciclică despre angajamentul ecumenic*

VTB – *Vocabular de teologie biblică*

Abrevierea titlurilor cărților Sfintei Scripturi

Fac. – Facerea

Ieș. – Ieșirea

Ps. – Cartea Psalmilor

Mt. – Evanghelia după Matei

Mc. – Evanghelia după Marcu

Lc. – Evanghelia după Luca

In. – Evanghelia după Ioan

Fapte – Faptele Apostolilor

Rom. – Epistola către Romani

I Cor. – Epistola întâi către Corinteni

II Cor. – Epistola a doua către Corinteni

Gal. – Epistola către Galateni

Ef. – Epistola către Efeseni

Fil. – Epistola către Filipeni

Col. – Epistola către Coloseni

I Tes. – Epistola întâi către Tesaloniceni

I Tim. – Epistola întâi către Timotei

Evr. – Epistola către Evrei

I Pt. – Epistola întâi a Sfântului Apostol Petru

I In. – Epistola întâi a Sfântului Apostol Ioan

Apoc. – Apocalipsa Sfântului Ioan

PRELIMINARII

Semnificații etimologice și teologice ale termenului *biserică*

Biserica Ortodoxă nu are texte simbolice explicite sau oficiale în care să fie fixată formal și exhaustiv învățătura despre *biserică*¹, fondul eclesiológic doctrinar, moral și canonic al Ortodoxiei fiind rezultatul receptării, trăirii, păstrării și transmiterii autentice a învățăturii Mântuitorului Hristos în chiar trupul Bisericii, din generație în generație. Acest aspect relevă cât se poate de evident că învățătura și practica Bisericii Ortodoxe sunt în continuitate neîntreruptă cu cele ale Bisericii primare, ele neapărând în urma unor eforturi instituționale organizate sau decrete ori enciclice impuse ale întâistătorilor, anumite definiții ale dreptei credințe (*ortodoxia*) și dreptei făptuiri (*ortopraxia*), care au primit caracter de dogmă, nu au fost rezultatul unor strategii de management doctrinar, fiind generate de necesitatea păstrării identității eclesiale, sub imperiul delimitării de învățăturile unor eretici sau de gestionarea unor schisme. Se poate astfel vorbi despre o „identitate a Bisericii de-a lungul secolelor”, Evanghelia, Euharistia, succesiunea apostolică, comunitatea

---

¹ Teologii ortodocși moderni subliniază atitudinea apofatică a Părinților Bisericii față de misterul însuși al Trupului Domnului, ei nefiind preocupați să-l truncheze în formule doctrinare închise: „Este imposibil să începem cu o definiție formală a Bisericii. Strict vorbind, nimeni nu poate reclama o autoritate doctrinară în acest sens. Acest lucru nu poate fi găsit la Părinți. Nu s-a dat nicio definiție nici de către Sinoadele Ecumenice”, Pr. Prof. Georges Florovsky *The Church: Her Nature and Task*, în vol. *Bible, Church, Tradition: An Eastern Orthodox View*, volume one in the Collected Works of GEORGES FLOROVSKY, Nordland Publishing Company, Belmont, Massachusetts, 1972, p. 57. Similar, John Meyendorff evidențiază faptul că „în literatura patristică greacă, acceptată în întreaga perioadă bizantină ca expresia supremă a tradiției bisericești, nu a existat nicio tratare sistematică a «eclesiologiei»”, în *Teologia Bizantină*, trad. din limba engleză de Preot conf. dr. Alexandru I. Stan, București, EIBMBOR, București, 1996, p. 107. În același sens, arhiepiscopul Vasile Krivoșein afirmă cu fermitate că Biserica Ortodoxă, cu excepția „Mărturisirilor de credință” apărute în secolele XVI – XVIII, sub vădita influență a paradigmelor de teologhisire catolică și protestantă, nu s-a preocupat să statueze „texte simbolice” de prezentare a credinței sale, întrucât ea nu a trăit cu gândul confesionalismului, ci are conștiința că „este Biserica Apostolică și Patristică a timpurilor noastre și că deține toată plinătatea darurilor Duhului Sfânt până la sfârșitul veacurilor”, cf. *Biserica sobornicească. Texte eclesiologice*, trad. din limba rusă de Nicolae Crețu, Ed. Sofia, București, 2012, pp. 14 ș.u.

și comuniunea eclesială constituind „axe esențiale”² ale *catholicității* sau ale plinătății sale ontologice și istorice.

Prin urmare, ceea ce se numește sau este perceput astăzi formal ca fiind doctrina ortodoxă despre Sfânta Biserică sau *eclesiologia*, este mai mult rezultatul efortului de sistematizare al teologilor, în special al celor din secolul al XX-lea, care s-au străduit să explice unitar și coerent învățăturile Sfinților Părinți despre temă, care au fost în fond învățături și reflecții despre viața bisericească cotidiană a vremii lor, așa cum aceasta era trăită, sau luări de poziție emise în conjunctura unor dispute de ordin doctrinar, moral, pastoral sau organizatoric³.

Termenul *biserică* din limba română își are originea în latinescul *basilica*, un calc latin al grecescului *basilike*, care însemna în antichitatea greco-romană *sală împărătească*, „o construcție de foarte mari dimensiuni, de plan rectangular și în care aveau loc adunări publice”⁴, la care participa împăratul (*basileus*, în limba greacă). Numele a fost dat de creștini clădirilor în care se adunau pentru a asculta Evanghelia și a celebra Cina cea de Taină a Domnului Hristos - Împăratul ceresc⁵, acestea devenind *casa Domnului* (*kyriakon doma*)⁶, termenul rămânând în uzul creștinilor latini.

Deși nu se poate vorbi despre sinonimie, echivalentul lui *basilica* în limba greacă este termenul *ἐκκλησία* (*ekklesia*)⁷, care vine de la verbul *kaleo*⁸ (a chema), și înseamnă „adunare (politică, mai ales)”⁹, acesta

² Pr. Prof. Dr. Boris Bobrinsky, *Taina Bisericii*, trad. Vasile Manea, Stud. introd. de Pr. Dr. Ioan Bizău, Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2002, p. 104.

³ În acest sens, „un izvor de seamă pentru cunoașterea de către noi a ideilor eclesiologice bizantine îl constituie textele canonice vechi: hotărârile sinodale, comentariile (Sfinților Părinți, *n.n.*), precum și legislația sinodală ulterioară”, cf. John Meyendorff, *Op. cit.*, p. 107.

⁴ Vezi articolul „*Bazilică*”, *apud* <https://ro.wikipedia.org/wiki/Bazilic%C4%83> (accesat la 22.08.2015).

⁵ Părintele Dumitru Stăniloae agreează explicația menționată spunând: „Biserica este Împărăția duhovnicească cea una, sfântă, apostolică și universală (Basilica, de unde vine și termenul românesc Biserica), în care este mereu prezent cu puterea lui Împăratul Hristos”, în *Iisus Hristos, lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Ed. Anastasia, București, 1993, p. 215.

⁶ De unde provine vocabula *church*, în creștinismul de sorginte engleză, cf. Douglas J.D. (redactor general), *Dicționar biblic*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 1995, p. 160 sau *kirche*, la popoarele germanice, cf. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Biserica, în sensul de locaș și de largă comuniune în Hristos*, studiu publicat ca postfață la traducerea *Mystagogiei* Sfântului Maxim Mărturisitorul, EIBMBOR, București, 2000, p. 93, inițial apărut în *O*, nr. 3, 1982, pp. 336-346.

⁷ În această lucrare, textele și vocabulele grecești sunt redatate, după caz, din: ediția electronică a *Septuagintei* (*apud* <http://www.elopos.net/elpenor/greek-texts/septuagint/chapter.asp>), după ediția *Nouveau Testament Interlineaire Grec/Français*, Alliance Biblique Universelle, 1993 și colecția *Patrologia Graeca*, a abatelui J.-P. Migne.

⁸ Cf. Preot Prof. Dr. Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă. A - Z*, (în continuare *DTO*), EIBMBOR, București, 1994, p. 55.

⁹ Cf. *Dicționar grec-român al Noului Testament*, (în continuare *DGRNT*), trad. de Gheorghe Badea, Societatea Biblică Interconfesională din România, București,

având rădăcini biblice – este preluat de creștini din *Septuaginta*, pentru a defini noua realitate a vieții în Hristos, Noul Legământ¹⁰. În *Septuaginta* (traducerea în greacă a *Vechiului Testament* realizată în secolul al III-lea î.H.), „cuvântul desemnează o adunare convocată pentru un gest religios, deseori de cult” și corespunde ebraicului *qahal*, redat uneori și prin grecescul *synagoge*, aspect care arată că *biserică* și *sinagogă* erau inițial doi termeni „aproape sinonimi”¹¹, cel puțin până la separarea dintre creștini și evrei. Paradigma sa veterotestamentară este chemarea sau convoarea poporului evreu de către Iahve la Muntele Sinai¹² (*Ieș. 19,17*)¹³, unde acesta s-a constituit efectiv ca *ekklesia* pentru a primi Legea și implicit noul cult de adorare a Lui. Termenul a fost utilizat ulterior pentru a desemna „adunarea care se întrunea înaintea Domnului la sărbătorile anuale, adunare alcătuită din bărbații care reprezentau familiile (*Fapte 7,38*)”¹⁴. În *Noul Testament*, cuvântul *biserică* redă termenul grecesc septuagentar *ekklesia*, „care desemnează cel mai adesea o adunare locală de creștini, dar nu desemnează niciodată o clădire”¹⁵, sensul creștin primar fiind deci cel de „întrunire sau adunare”¹⁶, la Sfântul Apostol Pavel căpătând ulterior semnificația de comunitate locală, „comunitatea celor chemați”¹⁷, dar și cea de locaș de cult¹⁸.

Așadar, dacă *basilica*, *ekklesia* sau *synagoge* desemnează complementar polisemantismul conceptului intrat în creștinism, în limba română cuvântul *biserică*¹⁹ exprimă atât clădirea destinată celebrării cultului creștin, instituția creștinismului în ansamblu, cât și comunitatea religioasă locală²⁰. Dincolo de încărcătura semantică teologică a termenilor, pentru creștini sau pentru Părinții răsăriteni, Biserica era *noul mod de*

1999, p. 94. În uzul elenistic, termenul semnifica „adunarea poporului suveran dintr-un oraș, o adunare generală a tuturor cetățenilor obișnuiți”, cf. Georges Florovsky, *The Church: Her Nature and Task*, p. 59.

¹⁰ Vezi Georges Florovsky, *The Church: Her Nature and Task*, pp. 58–59.

¹¹ Xavier Léon-Dufour, coord., *Vocabular de teologie biblică*, trad. Francisca Bălăceanu, Monica Broșteanu, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, București, 2001, p. 62 (în continuare VTB).

¹² *Dicționar biblic*, p. 160.

¹³ În această lucrare, textele biblice în limba română sunt citate din ediția *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teotist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Societatea Biblică Interconfesională din România, București, 1988.

¹⁴ *Dicționar biblic*, p. 160.

¹⁵ *Ibidem*, p. 160.

¹⁶ *Ibidem*, p. 160.

¹⁷ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Op. cit.*, p. 55, explicație dată și de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Stud. cit.*, p. 94.

¹⁸ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Biserica, în sensul de locaș și de largă comuniune în Hristos*, p. 95.

¹⁹ Din care se pare că provin, conform părintelui Dumitru Stăniloae, și slavonele *ѣркѡв* și *ѣркѡва*, prescurtări fonice ale cuvântului românesc „biserică”, arătând că slavii „au primit creștinismul în ambianța poporului român”, *Ibidem*, p. 94.

²⁰ Cf. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *DEX. Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 101.

*viață în Hristos*²¹ (*novus modus vivendi in Christum*), „comuniunea sacramentală cu Dumnezeu în Hristos și în Duhul Sfânt, care cuprinde oamenii, îngerii și sfinții, alături de Iisus Hristos, definirea dogmatică sau juridică a acestei trăiri comunionale, ca preocupare intelectuală de teologhisire, așa cum se întâmplă din Evul Mediu până în prezent, fiind «o presupuziție pe care creștinii bizantini nu au luat-o în considerare»”²².

În lucrarea de față, prezentăm comparativ semnificațiile etimologice și teologice ale dimensiunilor sinodală, autoritală și comunională ale Bisericii, atât în Ortodoxie, așa cum se desprind din textele cele mai relevante²³ ale Sfinților Părinți și din reflecțiile celor mai importanți teologi ortodocși moderni²⁴, cât și în Romano-Catolicism, așa cum rezultă din textele oficiale ale Bisericii Apusene, din contribuțiile papalității și ale teologilor romano-catolici. În acest demers, recurgem la analiza semantică a principalelor concepte, la analiza textuală (de text scripturistic și de text patristic), la sinteză, la contextualizarea istorică și la evidențierea diferențelor dintre cele două confesiuni, dar și a fondului comun care le apropie.

---

²¹ „Sfinții Părinți socoteau că Biserica – mediul vieții noi, duhovnicești – este o evidență prin ea însăși, ca și viața însăși: nici una, nici alta nu se definesc rațional, ci se trăiesc, se experimentează”, remarcă profesorul Nicolae Chițescu în studiul *Aspecte ale Ecclesiologiei la Sfinții Trei Ierarhi*, în *ST*, nr. 7–8, 1962, p. 397.

²² John Meyendorff, *Op. cit.*, pp. 107–108. Un exemplu elocvent este cel al Sfântului Ioan Damaschinul, care în *Dogmatica* sa nu are un capitol special dedicat Bisericii, deși abordează o gamă diversă de teme cu conținut dogmatic, moral, cultic și practic.

²³ Este adevărat, disparate, dar care dau simultan o viziune unitară, plurivalentă și complementară a învățaturii ortodoxe despre Biserică.

²⁴ Pentru o sinteză a „eclesiologiilor” sau curentelor ecclesiologice apărute în spațiul teologiei răsăritene în secolul al XX-lea, în mediile teologice de factură grecească, rusească și românească, a se vedea diac. Ioan I. Ică jr. în studiul introductiv *Itinerare Teologice*, punctul B: *Ortodoxia în secolul XX: de la neoscolastică la neopatristică*, la corpusul *Canonul Ortodoxiei. I. Canonul Apostolic al Primelor Secole*, Ed. Deisis/Stavropoleos, Sibiu, 2008, pp. 41–57. De asemenea, o „privire de ansamblu asupra ecclesiologiei ortodoxe moderne” la Pr. Prof. Dr. Boris Bobrinskoy, *Op. cit.*, pp. 138–149.

SUMMARY

Communion, Synodality and Authority in the Church According to Orthodox and Catholic Teachings

CHAPTER I

General Perspective on the Church Teachings from the Orthodox and Catholic Point of View

In the constancy of history, the stewardship of hypostases of God which establish and constitute the Church – the new life of communion between man and the Creator – is manifested by the Son of God becoming human, „the only really fact new under the sun“, as the Eastern Fathers state, from the creation and up at the end of the world and through the descent of the Holy Spirit, bringing the human race in loving communion of trinitarian life. *The non-erodible novelty* of the incarnation of the Son of God should be applied in relation to all the possibilities of being and to manifest (to become) of the creation in history and not in relation to the plan („the mystery of eternity hidden“) of God to bring into existence and salvation of the world, sense in which this divine work is completely devoid of any necessity, based on the order or divine theology (domestic lifestyle). If creation is a church designed in the eternal reasons (*logoi*) of God, the incarnation produces the Church itself in the hypostasis of the Logos, where human nature and hence creation is assumed, which are fixed in relation of communion with God the Father, the Church is thus *reason of reason to be* of creation and man.

The Son's work, to fulfill the Father's will by making the work of salvation of man and creation is constantly assisted and enhanced by the Holy Spirit, who *comes down, rests and shines* over and from the hypostasis of the Son of God, actions that establish and develop the Church, through which the Spirit manifests itself similarly. Evangelists depict saints and the Holy Spirit in the Church of *the Septuagint* terms used to express the activity of the third Hypostasis of the Trinity in creation of the world or in the *Old Testament*: *πνοήν* – wind blowing (the creation of man and Pentecost); *ἐπισκιάζω* – shade (from the creation of the Tabernacle and incarnation of the Holy Saviour, referring to the Virgin Mary, the Church's image); *ἐπέρχομαι/ἔρχομαι* – to come across

someone, on someone (the Incarnation and the Baptism of the Lord), to show the descent and rest of the Holy Spirit on Christ and the Church, while Fathers reveals that the Holy Spirit rests in the Son (*καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἀναπαυομένην*) and shines Its Being or Hypostasis (*καὶ αὐτοῦ οὐσαν ἐκφαντικὴν*), work to be understood as being valid and mirroring in the Church.

Radiance of the Spirit through the Son word means both discovery of God's by Him, as well as His work in the emergence and expansion of other humans, which is observed both in creation and incarnation and the establishment of the Church. The glow of the Spirit *in* and *from* the person of Christ manifested in the Church through His beauty in the person of the saints in their lives, with physical effects visible, as we note in the episodes of the glare of Moses' face, which was covered with a veil to not hurt the Hebrew, of the Savior on mount Tabor, or first martyr Stephen. But the glow of the Holy Spirit is manifested not only in the saints, but all believers and is revealed in their life and deeds, because they are the body of Christ that is the Church, because everything that Christ is as hypostasis incarnate, He shares and members of His body are, like Him, sons of the Father.

In the history, the work is continued by Persons of the Trinity and the Church, through the ministry of sacramental priesthood which is active in the royal priesthood. The bishop of the apostolic ministry as the successor gracious based on the high priesthood of Christ, acting on the basis of status or *type* or *image* of His priesthood. This religious category, mystical epiphany – *image* – applied to man in relation to God from the book of *Genesis* – is very important in Orthodox Christianity, indicating a relationship of identity of paper (sacrifice) and individual human (located in the state of sacrifice) with the work and person of the Son incarnate. It is a *realism of substance and situation*, both with reference to the person and the event (*opera*) involving ontological identity of work and identity (not identification) in form of the celebrant – which is celebrated in the Church, is enshrined in heaven (*Jn. 20.21–23*). The triple divine economy: *the Son of God incarnate/Bishop – Sacrifice of the Cross – Church* has as correspondent at Community level the trinity: *Bishop (sacramental priesthood) – Eucharist – Community/Local Church*, and on a personal level the triangle: *Faithful (royal priesthood) – Baptism/Eucharist – Community/Church*.

The church, the enduring body which simultaneously expresses the *Father's House*, the enduring *Body of the Son* and the *Fullness of the Spirit* are set up and grow through the Gospel and the Sacraments, but also by those men who receive them, who have an active role in this relationship of incorporation and fulfillment in Father's love. The evangelical word is manifested in the Sacraments of the Church, where the Eucharist is the Sacrament par excellence, based on identity and oneness between the body itself or physical Hypostasis of the Son turned human, body Eucharistic liturgy of Christ and ecclesial body or mystery of the Lord. We can talk about the Eucharist as occupying a centrality in the

formation and training of the Church, because in it the believer acquires the status of offering permanent Christ, which depicted humanity to the Father, state that we each do our own, gaining it by the Spirit, from Christ's condition, of which all believers share with Christ, thus becoming members of his mystical body and communion.

Since Christ was not sacrificed for himself and does not sanctify priests to himself, every Eucharist is done in a community made up of believers gathered around the bishop and thus becomes a Church. Interacting between Christ and the Church, between Head and Body, shows that people participate or contribute to the creation and increase the fullness of the Mystical Body of Christ, not the hypostasis of the divine Son, born of ages by the Father, but his humanity made in this divine Hypostasis, thus their own humanity. In addition, God's people (clergy and believers) constituted as the Body of Christ, fulfills in the Church a crucial role in relation to the Redeemer Gospel and the Sacraments, especially the Eucharist, as constitutive ecclesial elements. The Confession of Belief as an experience of charismatic transposition of the evangelical constitution of the Church, manifests itself in practice and reception of ecumenical councils, the laity, as members of the summoned people (ecclesiastically) of God, under royal priesthood, participate in or party to the charism of infallibility Church next to the priestly hierarchy. Then, putting them in the Eucharistic sacrifice, with the participation of the faithful people (clergy and laity), bringing gifts of bread and wine, through their priestly sanctification by the Holy Spirit and sharing the Body and Blood of the Lord, make the summoned people – the Church – mystical body of the Lord, historical and eschatological reality simultaneously.

Through this work, the Church established by the Son of God in His body through the Holy Spirit is considered permanent. The four attributes of them (*oneness, holiness, apostolicity* and *catholicity*) confessed in the Nicene Creed Parents are already given by the Holy Trinity Church being but permanent and achieved by incorporating believers in Christ's Church. All attributes of the Church are given, being of their Head – Christ, and his Soul – Holy Spirit (Church has an ontology of its own), but also administer continuous life of the Church through Christ in the Holy Spirit, both locally and universally. Oneness/unity, holiness, catholicity (fullness) and apostolicity are the features of the divine life which is reflected in the life of the Church, gracious parts of love ontology inside the Trinity, because Christ, the Son of God incarnate, is simultaneously both eternal Hypostasis of the Trinity, with the Father and the Holy Spirit, and the assumed human nature. The institutional character of the Church must reflect and express the qualities of the Church: the Church of Christ's *uniqueness* is reflected in the unity the people of God (clergy and believers) keep in his given life in Christ through the Gospel and the Sacraments, shielding it from heresies and schisms; *holiness* becomes evident in the quality of spiritual life that leads each of its members at personal and community level; *catholicity*

is shown in the *koinonia* of conciliar life of the episcopate and the local churches in the fullness of life gracious accessed by all believers; *apostolicity* is indicated in the authenticity of gracious life in Christ worked through priesthood of the priestly community that is the episcopate, the identity of our life in Christ with the Apostles and their successors.

In the other perspective of Western Christianity, the doctrine of the Church will be detached gradually from ecclesiological, scriptural and patristic landmarks of the undivided Church and practice communal synodical and will acquire the character of a doctrine centred exclusively on the apostolate of Peter and the Bishop of Rome, neglecting Paul's apostolate (also a founder of the Roman Church, but without primate) and that of the other disciples, with considerable effects on ecclesial ontology itself: the Pope will become the principle of unity and communion in the Church, above the episcopate and all the local Churches, centre and substance for infallibility and sacraments of the Church. Sticking out from under the umbrella of synodic communion after the schism of 1054, in an effort to overcome scholasticism and medieval ecclesiology that conferred the Pope exclusive right to God in the pastoral care of the Church, by introducing the institution of *locum tenens* (of Peter and even Christ), the Roman Catholic Church will finalize ecclesiology in Vatican I and Vatican II (dogmatic constitutions *Pastor aeternus* and *Lumen gentium*), which was founded ontologically on *papal primacy* – presented as a great but divine right Christ gave on the Church and the ministry of unity and communion, with the pope being the Roman Catholic Church pastor through which the Church of Christ subsists entirely.

Trying to overcome their own medieval ecclesiomonism, obsolete and anti-ecumenical and rediscover the ecclesiological patristic tradition of the Church of the first millennium, the Western Church will recover (in part) to Vatican II the original meaning of the Church by rediscovering dimensions of the People of God, mystery of Christ, the first fruits of the Kingdom of God, pilgrim to this kingdom by treating the hierarchy in terms of collegiality (reaffirming the particular Churches, setting up the first of the *Synod of bishops* and *Episcopal conferences*), but also openness to dialogue with other Churches and Christian communities (or their ecclesiality and recognition of the elements of this kind held). In *Lumen gentium*, the Church is the people gathered in the communion of the Holy Trinity, and through Eucharistic fellowship with the Lord's body and are taken up into communion with Him and with others. Clear progress in setting ecclesiology and sacramentology of the Roman Catholic Vatican II, which go beyond the doctrines and practices of ecclesiastical medieval, is the concept of *communio* (communion), seen as a state in which the faithful in relation to the Head of the Church and together. In terms of ontological ecclesial communion, one can benefit from both the clergy and the laity, only in and through *communion with the Pope*.

Roman Catholic ecclesiology believes that the Western Church is the sole means of salvation or sanctification, which takes the form for

administering the Sacraments celebrated in communion with divine grace only by the Pope, a constituent starring role here being the Eucharist. Communion doctrine and worship are made in Roman Catholicism through the filter of the pope, who expressed infallible (unerring) *ex cathedra* in matters of faith and morals, while every Eucharist applies in a particular Church not only in communion with the local bishop, but the bishop of Rome mandatory.

As proclaimed in Vatican II, the papacy is constitutive and sacramental for the Church, therefore, in the College of Bishops one cannot enter without the permission of the pope and the episcopate cannot perform the duties (*munera*) than receiving it from the Pope and in communion with the Pope and administration of the sacraments of the Church has value and validity only in communion with the Pope, the principle of unity and communion of the universal Church, willed and instituted by God, and has supernatural efficacy (though shared grace is created), which is to be the body's mystical Christ (the Church invisible). The logical consequence and theological principle is unwholiness of particular Churches and lack of institutions set up to express collegiality, such as the *Synod of bishops* and *Episcopal conferences*, conceived as advisory bodies and not constitutive of the Church as the Pope.

Introduction of Papacy in the heart of ecclesiology and authority regarding its attributes constituent and essential (ontology) for beginning and being of the Church reflects including how they are defined attributes and institutionalism of the Church, meaning that all the ecclesial attributes (*oneness/unity, holiness, catholicity, apostolicity* and structure universal and local or private) satellites revolve around the pope, who becomes the *raison d'être* of the Roman Catholic Church. Roman Catholic ecclesiology is presented after Vatican II, the undersigned contradiction and duplicity, all recoveries doctrine of the first millennium of the undivided Church being passed through the grille of a single dogma – Primacy, the essence of unity, holiness, catholicity (fullness) and apostolicity of the Church, Western ecclesiology's ontological axis.

CHAPTER II

Synodality in the Church

Catholicity of the Church, the Mystical Body of Christ, as understood and defined by the Church Fathers at the IInd Ecumenical Council (381 AD), in the article 9th of the Symbol of Faith is an essential attribute that keeps being Church and is given the continued presence in it of Christ as the head and the Holy Spirit, as "Fulfilling", both persons of the Trinity communicating in fact the life of the Father's love to his creation, enjoyed by the community of those called (*Ecclesia*). As shown in the Christianity of the first centuries, the community of those called integrated into the body of Christ through the Gospel and the sacra-

ments of initiation, along with the Bishop, who leads the Eucharist this community and holds communion (*koinonia*) among its members and churches similar elements of catholicity essentials of a local Church, which is in a perichoretic relationship with other local Churches by sharing their unique life simultaneously universal Church, the mystical body of Christ in the Holy Spirit. Catholicity of the Church thus expressed himself, both local and universal (ecumenical), is not the prerogative of only the universal Church or only of one local church that would identify the universal Church, because she belongs to Christ and the Holy Spirit and the life of grace that we receive in the Church is not commensurate with historical importance fleeting seats bishops, but offered fully to all the local churches of all times and all places, in each of these communities in communion and functioned in the universal church of Christ fulfilled.

In general, in the Orthodox East, *catholicity* of Church was understood permanent in the sense enshrined in the Ecumenical Synod II – that the fullness of faith, of religion and of divine grace – that is the presence of Christ and the Holy Spirit in local community constituted as a church by the bishop, Baptism, right faith and the Eucharist, which is in communion with like and expressed through Eucharistic synaxis (in the community) and synodality of bishops (at inter-community level). Although the Orthodox tradition of Byzantine influence and Greek were maintained both meaning and terminology of catholicity in the orthodoxy of origin glory amid voltage the generated expansion missions Western Church to Eastern Europe and appropriation of this attribute as an existential of one church as the confessional name from the dawn of the Middle Ages by the brothers Cyril and Methodius (9th century), the *Confession of faith* of Peter Movila (17th century) and pioneering theologian Alexis Khomiakov (19th century) *catholicity* was played by the concept of *sobornost*. The concept of *sobornicity* has helped to preserve the original meaning of *catholicity* of the Church and uncover the strengths of its multiple (fullness of Christ's presence and of the Holy Spirit, orthodoxy of faith and Eucharistic fellowship, fullness of the universal Church and local communion between the Churches and between members of the same community – clergy and laity), lived and expressed by *synodality* of bishops.

Reflecting inter-thirds relationship between local churches and the universal Church is a *perichoretic* one. Their *catholicity* is a perichoretic one, they share it equally and fully participate in it equally and fully. Following historical developments *sobornicity* or *catholicity* of the Church applied by the exercise of *synodality* by bishops, successors in grace of the apostles, finding full pneumatological expression by the ecumenical council in the event of Pentecost par excellence, the descent of the Holy Spirit in the Church to reveal Logos as Son of God incarnate. This understanding and practice of life New Covenant encountered in the unitary church in the first millennium suffered in the Western Church certain developments that have departed it this way, the inter-

nal dimension of catholicity losing significance in favour of external, universal, amid appetite-old power of the bishop of Rome, which came to be above the Church, through her self-definition as a jurisdictional primacy and infallibility teacher. After the schism of 1054 and the crisis of conciliarism (from the beginning of the 15th century) in the Catholic Church one never spoke of domestic councils and meeting the bishops submitted to Rome was not viewed as a manifestation of catholicity of the Church and Episcopal synodality, but only at the pope's initiative, with expansive or combative purposes, for example union with Easterners or initiation of Counter-Reformation. These developments have caused *synodality* or *collegiality* of bishops in the Roman Catholic Church to be completely annihilated or reduced to the level of formality, especially after the counter reformist Council of Trent (1545–1563), or attached to the papal power.

Claiming judicial primates contributed to the gradual but certain loss after the great schism, of the practice of synodality from bishops, context that favored formalizing the Vatican I dogmas of *papal primacy* and infallibility *ex cathedra*, which annihilate and cancel the ecclesiological point of view any attempt the exercise in full of conciliar communion between the particular churches, doctrine subsequently confirmed at Vatican II. Any initiative which would require collegial gathering of a council or synod of bishops (*Synod of bishops*, *Episcopal conferences*, *Ecumenical council*) has no value if it is not convened or approved by the bishop of Rome. Bishops cannot be an equal synod, or council conference with the pope because they are not some particular churches full, so their conciliarity and conciliar does not have a foundation with synodality not the same as no Roman Catholic synods, councils or conferences are the same thing as councils of the Orthodox Church or of the first millennium of Christianity, which had a real character and ecclesiological power (doctrinal, legal and administrative). Modern forms of rediscovery of this exercise remain notable only as attempts to resuscitate a practice forgotten and systematically avoided because no Roman Catholic bishop can support himself to represent a particular Church fully, that he exercised fully the episcopate in his particular church or a council without having to refer to the bishop of Rome, the only bishop of a local Church with unilateral claim to represent the universal Church and of the possibility of exercising that episcopal function is received (*munera*).

CHAPTER III Authority in the Church

Coordinate to the authority (*exousia*) in the Church, as it appears in the *Sacred Scripture*, and the Tradition of the Church of the first centuries, is the interface of the work of the Son of God in the economy

of man's salvation, the output was outside (*ex*) being (*ousia*) of God to accomplish the Father's plan, therefore He is charged with the authority and power of Him who sent Him, who certifies His absolute value of the work on earth (*Mt. 28,18–20*). However, He did not come in the "heavenly" way but in the face of the servant (*Phil. 2,7*), and in the *exousia* sense that manifests as service was neighbour to Deaconry (*Mk. 10,42–45*) even to sacrifice for the salvation of mankind. Diakonia does not exclude power which He prints to his work the soteriological healing of humanity from the bondage of sin and death. Therefore, the exercise of authority in the Christian Church cannot have another source than the Savior Christ Himself, its Head, the one who first exercised this type of relationship with his work – the Church and the Holy Spirit, her life. Ecclesial authority cannot have intended solely the ministry's living word of God and salvation in the sacraments to the faithful, the Lord's Mystical Body members and members of the Spirit (*I Cor. 12,27*).

Christ left his Church with the objective dimension of his ministry and the grace of the Holy Ghost which is given by the ordination Mystery entrusted to the priestly ministry, ministry of service to the Church and *koinonia* of royal priesthood, exercised by each believer. Size priestly ministry objective Saviour Church and diakonia is given to the Apostles and their successors, the bishops, which embodies the grace of God in the Church and for the Church and establish their ecclesial authority. In the early centuries of the Christian Church, the apostles and bishops were regarded as *image* or *types* of the People of God, who fulfilled the same ministry (*diakonia*) and reflected the same authority (*exousia*) as those of the hypostases of the Holy Trinity, timber line of succession of *God the Father – God the Son as man/Holy Spirit – Apostles – bishops*. The priesthood of Christ is constitutive of the Church, it's an essential part of his being, not a canonical (order church) or institutional (administrative, bureaucratic) convention and from hence the size of the authority (*exousia*) of the Episcopal service (*diakonia*) which is a leading ministry in the exercise of the royal priesthood of the faithful for their salvation. Everything is produced within a divine order (*taxis*) transposed into ecclesiastical and differentiation work of grace in the Church that produces hierarchy and authority in the Church, to be seen first as a hierarchy servant, then as hierarchical authority in the gracious order and finally, administratively.

The ministry of the gospel of Christ and the grace of the Holy Spirit, which gives gracious authority for the episcopate can be conferred and exercised only *by* and *for* the Church, being complementary to other ministries of the Church, the sacraments are received in Baptism and Unction. It is the work begun by the Holy Spirit which empowers other ministries, since they have the power of Christ's sacrifice and fall in the priesthood of Christ. Gracious service or authority does not produce a legal relationship between the Apostles and the episcopate, on the one hand and Christian communities established or entrusted to the pasto-

ral, on the other hand; in the Church, gracious authority does not mean power over one's faith or the grace, but an ecclesial or church relationship, establishing and strengthening permanent other ministries or deacons that exists in the Church, for the Church, strengthening the bones in the body of the Church by means of grace offered plentiful head of the body – Jesus Christ, the Son of God turned human. Episcopal ministry is carried out, in particular to coordinate *the teaching, sacramental and pastoral*, which work through the body of an ecclesial communities or local Churches grow in the Lord and that he exercises permanent communion with other Christian Churches or local communities. Therefore, the Church authority bodies are instruments of communion in the Church, the service (*diakonia*) for them, reflecting the synodality at episcopal communion of the whole People of God. The communion is manifested in the Church through the episcopate, in the way of the synod, the bishop will be found in the environment of communal synodical from the time of his ordination and permanent throughout the pastors, for no synodal authority provincial or metropolitan, or the autocephalous would lead to a restriction of the exercise of episcopal local authority.

The principle of communion of ecclesial life, manifested in local synodality and fully in synodality of the Ecumenical Church, is the dynamic expression of his infallibility as the Body of Christ in matters of faith and ecclesial life, in which the whole faithful people are headed by episcopate. Therefore, in the Orthodox East, no bishop has claimed the supreme authority in faith and morals, because the authority of the Church can come only from her Head – Christ – which entrusts the ministry to His Apostles and their successors, the bishops, inside body of the Church.

In return, *the deacon fund* of ecclesial *exousia* will gradually lose in the West in favour of *the authority and power* of the pope in relation to the bishops and the hierarchy to mass church, legal relations and domestic political set turning the city of God into the true pontifical monarchy. After the schism of 1054, Papality loses synodality that revolve along with other local Churches around the Head of the Church, Jesus Christ, and placed himself in the centre of gravity, forcing other churches, reduced to the status of private (*parts* of the Universal Church) to orbit the Church of Rome, whose bishop will be considered, as Successor of Peter, the vicar of Christ on earth (by imposing primacy of judicial review) and vicar of the Holy Spirit (by the charism of infallibility), proclaimed successively at Vatican I and II. Petrine primacy, initially claimed legal bill becomes absolute authority in the Church, being placed in the centre of ecclesiology. Establishment by assigning primacy of divine order, the pope becomes the centre of ecclesiology – the doctrinal, moral and canonical cultic – to the detriment of the Council of Bishops or any ecumenical council, which have no value without the ecclesiological presence or approval of the pope.

Thus, the Western episcopate and local councils will be turned into appendices of authority and papal power, the bishop of Rome, as pri-

mate of the universal Church, interposing himself as the agent of both the episcopal sacramentality of the agreement gave the ordination of bishops and the possibility of exercising the function (*munus*) of Bishops and the particular Churches of the fullness of catholicity or by imposing necessity of communion with one of them – the Church of Rome.

CHAPTER IV Communion in the Church

The communion between the members of the Mystical Body of the Lord, *intra* and *inter* community is a reflection of intratrinity life communion, which is the matrix of rationality and purpose of its creation – the Church. *Love* as an act of theological existential divinity is the only category that can explain the state of communion between the three divine hypostases in the one divine essence, but also their relationship with creation stewardship in general and man in particular. The image of God implanted in man is His image of Being in communion, and on its basis, people in all places and in all times are drawn into communion with Him and with others. Trinitarian archetype in terms of image, form of full communion, manifested in the intratrinity life, is that all three divine hypostases to hold simultaneously and fully to divine nature (*perichoresis*). This is the state that was supposed to be the man in relation to human nature and is performed by the Logos of becoming human: He hypostases all human nature and hypostasis becomes focus of her new Adam (*I Cor. 15.45*), which we have the opportunity and power to update its own hypostasis whole wealth of human powers and gifts of nature and give it the Spirit in communion with others.

Communal state of human persons and trinitarian hypostases is restored with the Son and the Holy Paraclete humanity being a state of grace, divine and human energies corresponding to the two natures, that the Logos, based on hypostatic union, communicate them to all. Son and Spirit work together for us to gain the love of the Father, that lineage and spirit, which are aimed at Father's home state. Only the Son's becoming human has shown the true dimension of human persons who hypostase human nature by updating the communal dimension of the image of God planted in them, they become Church. Trinity communion with God is through divine energy or divine grace, which is full Church, the Mystical Body of the Lord, where and by incorporating sacramental (Eucharistic) believers. The character of Eucharistic oinkonia Church reveals that no person can have a privileged relationship and exclusive to God, or an individualized link with the Church, Christ's body, whether a bishop or pope of Rome, because the Church relations with God are christic and pneumatic not sacerdotal (papal) or unsacerdotat (secular), they are communal, not unidirectional.

Theological life of the Trinity overflows oikonomic in the Church through the grace that is given to the sacraments committed by the whole people believer through the sacramental priesthood, so no one can lay barrier filters or grace in the Church nor the priestly perspective nor from royal priesthood, assuming the role of vicar or vicegerent of Christ and Holy Communion in the Church and principle. If dispensation downward (*chenosis*) of God is by loving will of the Father, the Son as human and the descent of the Holy Spirit, entry into the state of grace (*deification*) starts from Spirit through the Son to the Father. This road begins in the Church and through the Church, the place, the forme (*eikon*) and the oikonomic manifestation of Trinitarian hypostases input and gracious in the economy upward from ecclesial bones.

Son of God is continually in His work (His words and works in mysterious sanctifying), meaning that any denial or distortion of words and His Mysteries means a choice (*hairesis*), positioning outside the fullness of the Body. Similarly, breaking communion with the bishop or other local churches puts a schismatic spin move from the centre of this communion, the Son turned human, to their „edges“. Heresy and schism trace lost children and limit them off from the communion of love of the Mystical Body of the Lord. Assuming different options in regard to the truth of faith that the Saviour left the Apostles and the episcopate in the community is the same as *Christological idolatry* heretic thinking and applying ideas about Christ, that it is in a state theoretical and practice *to be outside the Body of the Church, but not outside of economy and providence of God*. Those who choose heresy or schism, receive Christ and in communion with him as far as what you accept or agree conforms to what he left us as teaching and as a mystery of faith practiced in secret. Christ never was limited, but they put the fullness edges into Annunciation and Christ's sacrifice. The stake is keeping the truth of faith and communion with the local Churches similar is the transposition line of the liturgical life (the work of ecclesial people) and preserving identity life secret in the body of Christ, for Christ Gospel cannot disagree or detached from Christ the Eucharist and as His Church

The church does not have an attitude of rejection towards those who are outside the „boundaries“ of its canonical and shining likeness of Christ restored by becoming human, sacrifice and resurrection, and the Saviour's work is not going to cease in those sealed with his image but recognizes that this natural restored her face tends to become a fully ecclesial. If the canonical limits of the Church can only be fixed, in terms of theological and charismatic church has no limits, because no one can put boundaries of God's love and the body limit never works the Head (Son of God becoming human) and Soul (Spirit) as any one or more States may not limit or alter the fullness of the body, because the fullness can only be His.

The *principle of iconomy*, which the Church approaches the heterodox to not close the arms of the fathers of the Father, not to be confused with a pattern modern negotiating religious differences within

international structures of interfaith dialogue, which we might call *religious correctly* or *confessional correctly*; it means not putting together two different conceptions of tolerance and mutual fund doctrine does not apply, but the shape and possibilities of discovering the truth. In this sense, we can talk about a time limit dispensation is the Truth. In the context of the return to Orthodoxy, the Church recognizes certain Mysteries of the heterodox, which means that it recognizes the work of God in His image planted in any man who has not been actively shape ecclesial, because never stewardship church cannot substitute work or single Divine fills her absence. If states heresy or schism puts the adept outside communion with the Mystical Body of the Lord, effort in *communication* and *consensus* in faith and holiness, doctrine and sacraments of the Church, it is leading the state of *communion* in the Church.

Beyond awareness reached between the Orthodox and Roman Catholic Churches on the fact that no dogmatic expression can fully secure, monopolize or exhaust the mystery of God, should be avoided as much and ecclesiastical relativization. Any subjective proclamation of truth of faith, both in its doctrinal officially/clerical and perceptual personal/secular level is only a form of *idols of Christ* or *idols Christ* without christic mysterious correspondent in reality, but in the affected lives of believers. The best example is the addition of the Western Church's teaching of *Filioque* to Christ (*Jn. 14,16; Jn. 15,26*) and the symbol of the Nicene *orthodox* symbol of the undivided *catholic* Church is placing the procession of the Spirit and the Son teaching which translated into the liturgical life of the Roman Catholic Church, he produced the Eucharistic epiclesis Cancellation, the invocation of the Holy Father to come to sanctify the gifts of bread and wine. Since the Spirit proceeds from the Son automatically and then work Eucharistic Christ's grace shares automatically, so the Eucharistic gifts as simple effect memoirs and anamnestic representations of Christ's sacrifice is essentially transformed into the Body and Blood of the Lord.

Full and correct understanding of God's will expressed by the Son in the Gospel, the Communion as an act of faith, is defining implemented in the liturgical act of adoration and thanksgiving of the Eucharistic sacrifice, the fullness of *koinonia* with God and with others. *Logical* unification (evangelical) with Christ precedes the union *onto-logical* (Eucharistic and ecclesial) with Him, therefore, Eucharistic communion is founded on the communion of faith and Eucharist expresses the act what is believed and both he expresses Christ as Trinitarian Person turned human. In this paradigm, *communion in sacris* between the Orthodox Church and the Roman Catholic Church can be applied on theological and canonical foundation of the first millennium, when the Church was unitary. Therefore, dialogue or *communicatio in fide et in sacris* must not be worn in key negotiations secular, in which each side gives or receives something to reach a consensus with the other (*confessional correctly*), but in terms of identifying or rediscovering Truth of the *Scripture* and patristic faith and liturgical and canonical life, based hypostatically in the Son of God incarnate.

The prospect of communion between the two Churches, Orthodox and Roman Catholic, must leave the ecclesiological ontology and Church ontology, being with her is life in Christ, the incarnate Son of God, through the Holy Spirit. Only Christ is the source of life energy flowing through the grace of the Holy Spirit Church and Christ alone is the only center ontological communion, fully present in each local Church, by His Holy Spirit. It cannot be achieved around a local church (be it Jerusalem, Rome or Constantinople) or a bishop, than the conventional perspective, canonical or pastoral or missionary reasons, adapting to the political and secular. No bishop can in itself be a principle of unity and communion in the Church from an ecclesial-ontological point of view.

The Church cannot share love for members of other Christian communities and to non-Christians through lack of doctrinal and cultic benchmarks and requirements to demonstrate so far as open and „modern“. Such an attitude would be to undermine and even lose *Way, Truth and Life (John 14:6)*. The Church cannot deny the Gospel and the Eucharist, which define the ontological and historical. In the context of awareness that the Church has of itself as a church full of the Father, the Son and the Holy Spirit, to describe the attitude that it must have to believers of other Christian religious communities, Fr Dumitru Stăniloae introduced in discussions with Roman Catholics after the second Vatican Council, in response to efforts Communion of the Church of the Roman Catholic concept of „open, transparent sobornicity“ ecclesial reflection *Father's arms* permanently open in love to all His children. The experience ecclesial of Roman Catholics can be assigned to the catholicity of the Orthodox recognizing, valuing and empowering (development) *remains its ecclesiality* because you cannot do as a community baptized in the name of the Trinity, which strives to live by the word of the Gospel and organized after sacramental structure, to be totally outside dispensation of Christ. In this key, you can not deny *apriori* that the Church can not develop into shape and fully fund the ecclesiality of the Mystical Body of Christ. The best attitude of the Orthodox Christian (cleric or layman) to the Roman Catholics brothers is the prayer and inter/mediation (in word and deed) the possibility of birth Spirit in the hearts of believers outside the Church, to understand and to live fullness of faith and life in Christ.

On the other hand, the Roman Catholic Church, as defined in his doctrinal documents is considered community that fully *subsists the Church of Christ*, meaning that everything other churches have, implicitly Orthodox rightfully belong to this Church of Christ, so to the Roman Catholic one. Roman Catholic ecclesiology develop a monopoly, and a monopoly on attributing spiritual goods deriving from the saving work of Christ. Although some churches and Christian communities are experiencing a spiritual life, they actually enjoy the goods of the Catholic Church, which act as germ they wear to drive with her to return to the fold of St. Peter. Orthodox Church is recognized as ecclesial, but as be-

longing to the Church of Christ superimposed completely over the Roman one (it is as if we say that the Roman Catholic Church is ecclesial essence of the Orthodox Church), making it the concession of *complementarity* doctrine and sacramental and liturgical heritage.

For the Western Church, *the communion* is not a principle eminently ecclesial, that is not derived from intra Trinitarian communion, but it means in the language of Vatican II communion with the Pope: the local churches, bishops and faithful, being an ontological attribute of Church only insofar which is performed around the papal primacy. *Complementarity* is subordinated to the only goal of unity around the pope and is supported on both the religious and canon law, and among doctrine, less dogma of papal primacy, which remains the centre of the Roman ecclesiastical ontology after Vatican I and Vatican II. Rome's primacy over the other Churches and the Bishop of Rome over the other bishops in communion attribute is synonymous with Roman Catholicism. This gift is constitutively of particular Churches and episcopal only because it is the Church of Rome and its bishop is the successor of Peter. The argument leads to stalemate to consider only one particular Church – Rome – as having the fullness (*catholic*) Church of Christ, aspect which necessarily gives legal power by divine right, the other particular churches. Reporting to the Orthodox Churches is similar to that applied to the particular Roman Catholic Churches – their ecclesiality is full only in communion with the pope, as we see it happening with churches united with Rome, which enjoys ecclesiality only in recognition of their the Roman pontiff.

From this perspective, restoring communion between the two Churches can be achieved only in an ontological key and not a legal or judicial one, or primates, meaning that the Church can be the same only with the body of Christ, it cannot be a substitute for this, managed infallible by a primate bishop that is constituent of divine right. Communion cannot mean for Christianity but Trinity and Oneness simultaneously, i.e. transposing this way of life in the „borders” of the Church's concrete historical and its irradiation beyond them. Communion is based and explicitly manifested by Christ in the Holy Spirit, through the pillars of ecclesial theory and practice – the doctrine of faith (*communio in fide*) and Eucharistic communion (*communio in sacris*) – that conform to one another and confirm each other.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	7
INTRODUCERE	9
ABREVIERI	13
PRELIMINARIU – Semnificații etimologice și teologice ale termenului <i>biserică</i>	15
CAPITOLUL I – Privire generală asupra învățaturii despre Biserică din punct de vedere ortodox și catolic	19
I.1. Învățătura despre Biserică în Ortodoxie	19
I.1.1. Biserica – organismul viu al comuniunii cu Dumnezeu Tatăl, fundamentat de și în Fiul lui Dumnezeu, prin Duhul Sfânt	19
I.1.1.a. Biserica – lucrare a Fiului, singurul lucru nou sub soare de la facerea lumii	19
I.1.1.b. Pogorârea, odihna și strălucirea Sfântului Duh în Biserică	30
I.1.1.c. Lucrarea Bisericii este una și aceeași cu lucrarea Fiului și a Duhului	40
I.1.1.d. Biserica oferă omului posibilitatea de a fi în stare de jertfă și de comuniune bineplăcută Tatălui	46
I.1.2. Biserica – opera economiei Persoanelor Sfintei Treimi, care cuprinde și sfințește pe oameni prin Evanghelie și Sfintele Taine	53
I.1.2.a. Cuvântul lui Dumnezeu și Sfintele Taine – mijloace de creștere a Bisericii	56
I.1.2.b. Centralitatea Sfintei Euharistii în zidirea Bisericii	68
I.1.2.c. Aportul persoanelor omenești la constituirea Bisericii	81
I.1.2.d. Însușirile și instituționalitatea Bisericii	94
I.2. Doctrina eclesiologică a Bisericii Romano-Catolice	100
I.2.1. Biserica – sacrament în Hristos și popor al lui Dumnezeu	107
I.2.2. Constituția Bisericii	120
I.2.3. Însușirile și instituționalitatea Bisericii	137
I.2.4. Evoluții/involuții ale eclesiologiei romano-catolice	149
CAPITOLUL II – Sinodalitatea în Biserică	157
II.1. Conceptul de sinodalitate în creștinism, catholicitate – sobornicitate – sinodalitate	157
II.1.1. Sensul originar al catholicității Bisericii	157
II.1.2. Universalismul – deturnarea catholicității Bisericii în Apus	173
II.1.3. Sobornicitatea – salvarea catholicității Bisericii în Răsărit	185
II.1.4. Aspectele local și universal ale catholicității Bisericii	194
II.2. Sinodalitatea în Biserica Ortodoxă	199
II.2.1. Sinodalitate, comuniune, unitate	199

II.2.2. <i>Sinoadele locale și ale Bisericilor autocefale</i>	204
II.2.3. <i>Sinoadele ecumenice</i>	219
II.3. Colegialitatea episcopilor în Biserica Romano-	
Catolică	225
II.3.1. <i>Colegialitatea episcopilor</i>	225
II.3.2. <i>Întrunirile episcopale și Conciliile ecumenice</i>	235
II.3.3. <i>Cathedra Sancti Petri sau anihilarea colegialității</i>	
<i>episcopilor</i>	244
CAPITOLUL III – Autoritatea în Biserică	251
III.1. Conceptul de autoritate în creștinism	251
III.1.1. <i>Autoritatea harică</i>	259
III.1.2. <i>Autoritatea administrativă</i>	274
III.1.3. <i>Raportul dintre autoritate și sinodalitate</i>	283
III.2. Autoritatea eclesială după învățătura și practica	
Bisericii Ortodoxe	288
III.2.1. <i>Autoritatea episcopului și deplinătatea Bisericilor locale</i>	288
III.2.2. <i>Autoritatea sinoadelor și a Bisericilor locale (autocefale)</i>	300
III.2.3. <i>Autoritatea sinodului ecumenic și infailibilitatea Bisericii</i>	316
III.3. Autoritatea eclesială în concepția Bisericii	
Romano-Catolice	327
III.3.1. <i>Autoritatea episcopilor și a Bisericilor particulare</i>	338
III.3.2. <i>Autoritatea Sinodului episcopilor și a Conciliului ecumenic</i>	350
III.3.3. <i>Primatul papal și infailibilitatea ex cathedra</i>	359
CAPITOLUL IV – Comuniunea în Biserică	371
IV.1. Conceptul și valențele noțiunii comuniune în	
creștinism	371
IV.1.1. <i>Comuniunea iubirii dintre Persoanele Sfintei Treimi –</i>	
<i>matricea comuniunii creației</i>	377
IV.1.2. <i>Chipul lui Dumnezeu în om – baza comuniunii cu</i>	
<i>Dumnezeu și între persoanele umane</i>	394
IV.1.3. <i>Actele mântuirii săvârșite de Fiul și Duhul Sfânt –</i>	
<i>refacerea comuniunii omului cu Dumnezeu</i>	401
IV.1.4. <i>Biserica lui Hristos – forma deplină de comuniune a</i>	
<i>persoanelor umane cu Persoanele Sfintei Treimi</i>	408
IV.2. Implicațiile doctrine, morale și canonice ale co-	
muniunii în Biserică	413
IV.2.1. <i>Pierderea deplinătății comuniunii cu Dumnezeu prin</i>	
<i>erezii și schismă</i>	413
IV.2.2. <i>Communicatio in Fide sau consensus asupra conținutului</i>	
<i>dogmelor</i>	423
IV.2.3. <i>Communicatio in Sacris sau consensus asupra practicării</i>	
<i>dogmelor</i>	432
IV.3. Im/posibilitatea comuniunii între cele două Biserici	441
IV.3.1. <i>Posibilitatea comuniunii între cele două Biserici din</i>	
<i>punct de vedere ortodox – „Sobornicitatea deschisă”</i>	441
IV.3.2. <i>Posibilitatea comuniunii între cele două Biserici din</i>	
<i>punct de vedere catolic – „Complementaritatea bisericilor”</i>	449
IV.3.3. <i>Communio inter Ecclesias</i>	460

CONCLUZII	467
SUMMARY – Communion, Synodality and Authority in the Church According to Orthodox and Catholic Teachings	485
ANEXĂ – Momente doctrinare romano-catolice după Marea Schismă din 1054.	499
BIBLIOGRAFIE ȘI SITEOGRAFIE.	501

„Dimensiunile lucrării indică faptul că avem în față o abordare exhaustivă a temei, ce a necesitat o muncă susținută și laborioasă, o cantitate enormă de informații, o investigație în profunzime a temei și o ordonare riguroasă a discursului științific. Calitatea discursului teologic este asigurată de nivelul ridicat al informațiilor bibliografice, de profunzimea analizelor efectuate, de referirile constante la cercetările din domeniul teologiei ortodoxe contemporane și, nu în ultimul rând, de justetea și temeinicia afirmațiilor și concluziilor. Autorul dovedește cunoștințe solide de specialitate, capacitate de speculație teologică, reale abilități de analiză și sinteză și deosebită maturitate teologică, fapt dovedit și de calitatea științifică a concluziilor, lucrarea fiind de substanță și de calitate”.

Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan Buchiu,
Universitatea București, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”

„Lucrarea are valoare teoretică prin cercetarea întreprinsă, precum și aplicabilitate în contextul actual intern și internațional; este o contribuție remarcabilă, autorul urmând metode de cercetare adecvate și făcând uz de texte în original. Cercetarea de față denotă gândirea teologică matură și profundă a autorului, coerență și logică, ușurința de a exprima teme dificile și de permanentă actualitate, o putere de analiză și sinteză remarcabilă. Toate afirmațiile făcute sunt fundamentate prin note bibliografice substanțiale, care cuprind explicații foarte utile, aceste note conferind un fond deosebit lucrării. Meritul incontestabil al autorului este acela că dovedește pasiune pentru cercetarea temei alese, iar publicarea lucrării este de un real folos didactic și duhovnicesc”.

Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae Moșoiu,
Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, Facultatea de Teologie „Sfântul Andrei Șaguna”

